

Nowe stanowiska rzadkich Oedemeridae i Scaptiidae (Coleoptera: Tenebrionoidea) w Polsce

New records of rare Oedemeridae and Scaptiidae
(Coleoptera: Tenebrionoidea) in Poland

Robert GAWROŃSKI¹, Jacek HILSZCZAŃSKI², Szymon KONWERSKI³,
Paweł SIENKIEWICZ⁴

¹ ul. Kasprowicza 8/4, 14-300 Morąg; e-mail: robgaw@poczta.fm

² Instytut Badawczy Leśnictwa, Zakład Ochrony Lasu, Sękocin Stary, ul. Barci Leśnej 3,
05-090 Raszyn; e-mail: hilszczj@ibles.waw.pl

³ Wydział Biologii UAM, Zbiory Przyrodnicze / Zakład Zoologii Ogólnej, ul. Umultowska 89,
61-614 Poznań; e-mail: szymkonw@amu.edu.pl

⁴ Katedra Ochrony Środowiska Przyrodniczego UP w Poznaniu, ul. Dąbrowskiego 159,
60-594 Poznań; e-mail: carabus@au.poznan.pl

ABSTRACT: New data on the occurrence of 6 species of Oedemeridae and 1 species of Scaptiidae in Poland are presented. *Oedemera croceicollis* is newly reported from the Masurian Lakeland and Podlasie, *O. podagrariae* and *Ischnomera caerulea* are reported for the first time from the Masurian Lakeland, *Calopus serraticornis* is new for the Pieniny Mts.

KEY WORDS: Coleoptera, Oedemeridae, Scaptiidae, new records, the Red List, distribution, Poland.

Oedemeridae i Scaptiidae były do niedawna jednymi z najslabiej poznanych rodzin chrząszczy z nadrodziny Tenebrionoidea w Polsce, jednak od czasu ukazania się monografii poświęconej krajowym gatunkom z wymienionych rodzin (KUBISZ 2006) stan wiedzy należy określić jako dobry.

Celem pracy jest uzupełnienie informacji na temat rozmieszczenia niektórych rzadziej spotykanych gatunków Oedemeridae i Scaptiidae w Polsce.

Dane na temat rozmieszczenia poszczególnych gatunków, jeżeli nieznaczono inaczej podano za KUBISZEM (2006).

Zastosowano następujące skróty nazwisk i nazw: RG – Robert GAWROŃSKI, JH – Jacek HILSZCZAŃSKI, SK – Szymon KONWERSKI, PS – Paweł SIENKIEWICZ, WPN – Wielkopolski Park Narodowy.

Okazy dowodowe zostały oznaczone przez autorów i znajdują się w ich kolekcjach, chyba, że w tekście zaznaczono inaczej.

OEDEMERIDAE

Calopus serraticornis (LINNAEUS, 1758)

– Pieniny: Pieniński Park Narodowy, Biała Góra (UTM: DV57), V 2004 – 1 ex., ad lucem, leg. PS.

Gatunek niezbyt często łowiony z powodu skrytego trybu życia. Znany prawie z całej Polski, jednak z terenu Pienin dotychczas nie wykazany.

Anogcodes ferrugineus (SCHRANK, 1776)

– Pojezierze Mazurskie: Pojezierze Iławskie, Morąg (DE37), 3 VII 2000 – 2♀, leg. RG, det. O. ALEKSANDROWICZ, teren ruderalny, dzielnica przemysłowa, na kwiatach *Umbelliferae*;

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Lusowo ad Poznań (XU11), 15 VI 1997 – 1♀, leg. SK.

Gatunek znany głównie z południowej części kraju. Z Pojezierza Mazurskiego wykazany tylko z jednego stanowiska, z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej zaledwie z trzech.

Ischnomera caerulea (LINNAEUS, 1758)

– Pojezierze Mazurskie: Pojezierze Iławskie, Małydy (DE17), 1 V 2003 – 1♂, leg. RG, det. O. ALEKSANDROWICZ, 19 V 2005 – 1♀, na kwiatach *Crataegus* sp., w pobliżu starego parku, leg. RG;

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: WPN, obszar ochrony ścisłej „Świetlista Dąbrowa na Wysoczyźnie” (XT48), 7 VI 2005 – 3 ex., 22 VI 2006 – 5 ex., pułapka Moericzego, leg. P. TRZCIŃSKI, coll. SK; WPN, obszar ochrony ścisłej „Grabina im. prof. A. Wodziczki” (XT29), 7 VI 2005 – 1 ex., pułapka Barbera, leg. PS; WPN, obszar ochrony ścisłej „Suche Zbocza” (XT19), 7 VI 2005 – 2 ex., pułapka Barbera, leg. PS; Poznań, Wielkopolski Park Zoologiczny vic. (XU30), 14 VI 2004 – 1 ex., pułapka lepowa na sośnie, leg. SK; Poznań - Rataje (XU30), 13 V 2006 – 1 ex., nad brzegiem Warty, leg. SK; Biedrusko vic. ad Poznań, poligon wojskowy (XU32), 30 V 2003 – 3 ex., pułapki Barbera w *Pruno-Crataegetum*, leg. SK; Radojewo vic. ad Poznań, poligon wojskowy (XU31), 29 V 1999 – 1 ex., leg. SK, 12 V 2000 – 1 ex., leg. U. WALCZAK, coll. SK.

W starszej literaturze gatunki *I. caerulea* i *I. cyanea* nie były od siebie odróżniane, dlatego w pracy KUBISZA (2006) zostały uwzględnione tylko dane dotyczące okazów oznaczonych przez niego samego. Gatunek dotychczas wykazywany głównie z południowej części kraju. Nowy dla Pojezierza Mazurskiego.

Ischnomera cyanea (FABRICIUS, 1792)

- Pobrzeże Bałtyku: Elbląg (CF90), 5 V 2002 – 1 ex., na martwicy bocznej *Quercus* sp., park miejski, leg. RG;
- Pojezierze Pomorskie: Szczecin, Ogród Dendrologiczny (VV71), 2 VI 2004 – 2 exx., pułapki lepowe na kasztanowcach, 25 V 2005 – 1 ex., leg. SK; Szczecin (VV71), 2 VI 2005 – 1 ex., w pomieszczeniu Katedry Zoologii Akademii Rolniczej, leg. SK;
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Gołaszyn vic. ad Oborniki, poligon wojskowy (XU23), 11 IV 1999 – 3 exx., na mchu porastającym leżące pnie, leg. SK;
- Nizina Mazowiecka: Warszawa, Pola Mokotowskie (DC98), 11 VI 1994 – 1 ex. na martwicy *Ulmus* sp., leg. JH.

Prawdopodobnie najpospolitszy przedstawiciel rodzaju, jednak z wymienionych krain znany tylko z pojedynczych stanowisk.

Oedemera croceicollis (GYLLENHAL, 1827)

- Pojezierze Mazurskie: Pojezierze Iławskie, Morąg, poligon (DE27), 25 V 2007 – 1 ♀, złowiona metodą czerpakowania roślinności zielnej, leg. RG;
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Radojewo vic. ad Poznań, poligon wojskowy (XU31), 28 V 1998 – 2 exx., na kwiatach baldaszkowatych nad brzegiem Jeziora Glinnowieckiego, leg. SK; WPN, obszar ochrony ścisłej „Trzcilińskie Bagno” (XT19), 22 VI 2006 – 4 exx., 20 VII 2006 – 1 ex., pułapka Moerickego na skraju olsu i wilgotnej łąki, leg. P. TRZCIŃSKI, coll. SK;
- Podlasie: Biebrzański Park Narodowy, Bagno Ławki (FE00), 27 V 2002 – 5 exx. (2♂♂ 3♀♀), 10 VI 2002 – 1 ♀, 13 VI 2002 – 3 exx. (2♂♂ 1♀), na *Umbelliferae*, *Phragmites australis* (CAV.) TRIN. ex STEUD. i roślinności zielnej, złowione w czerpak entomologiczny, leg. JH. Ponadto w 2002 roku w Dolnym Basenie Biebrzy obserwowano dziesiątki osobników na roślinach zielnych.

Ten syberyjsko-atlantycki przedstawiciel rodzaju *Oedemera* OLIV. to jeden z najrzadziej spotykanych gatunków reprezentujących rodzinę Oedemeridae w Polsce. Wykazany jest do tej pory zaledwie z 14 stanowisk w pięciu

krainach, w większości na podstawie danych o znaczeniu historycznym. Uważany jest za gatunek słonawiskowy, jednak jego biologia jest słabo poznana. Do tej pory nie opisano młodszych stadiów rozwojowych, ani w sposób pewny nie udokumentowano roślin żywicielskich larw. Jako prawdopodobną roślinę żywicielską wymienia się *Carex distans* L.

Ze względu na rzadkość występowania oraz zagrożenia dla środowisk jakie zamieszkuje (wybrzeża morskie, doliny rzek), takson ten umieszczono na „Czerwonej Liście Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce” jako zagrożony wyginięciem (EN) (PAWŁOWSKI i in. 2002).

Stanowisko z Morąga pod względem typu siedliska odbiega zasadniczo od ogólnie znanych. Są to podmokłe łąki o charakterze torfowisk niskich, sąsiadujące z murawami psammofilnymi, poprzedzielanymi niewielkimi zagajnikami leśnymi. Obszar ten pełni rolę poligonu wojskowego i nie jest użytkowany gospodarczo, od co najmniej 50 lat.

Stanowiska na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej również charakteryzują się mniejszym oddziaływaniem czynników antropogenicznych, gdyż znajdują się na poligonie wojskowym oraz w obszarze ochrony ścisłej Wielkopolskiego Parku Narodowego.

Biebrzański Park Narodowy obejmuje jedne z najlepiej zachowanych ekosystemów torfowisk niskich w dolinach rzecznych w Europie. Ze względu na liczebność populacji stanowisko w tym parku narodowym stanowi wyjątek w skali kraju.

Należy podkreślić, że wszystkie podane przez nas stanowiska posiadają wspólną cechę – zlokalizowane są na obszarach o wyjątkowych walorach przyrodniczych ze względu na swój seminaturalny charakter.

Gatunek nowy dla Pojezierza Mazurskiego i Podlasia. Ostatnio wykazny został także jako nowy dla Łotwy (TELNOV i in. 2005).

Oedemera podagrariae (LINNAEUS, 1767)

- Pojezierze Pomorskie: rez. „Bielinek” nad Odrą (VU46), 12 VII 1999 – 2♂♂ ad lucem, leg. U. WALCZAK et E. BARANIAK, coll. SK;
- Pojezierze Mazurskie: Dury ad Morąg (DE37), 28 VI 2003 – 1♀, złowiona w siatkę entomologiczną na roślinności zielnej, łąka mezofilna w pobliżu lasu, leg. RG, det. O. ALEKSANDROWICZ;
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Włocławek (CD63), 5 VII 1995 – 1 ex., na kwiatkach krwawnika *Achillea* sp., leg. JH;
- Roztocze: Kosobudy (FB41), 10 VII 1989 – 1 ex., nieużytek rolny o charakterze kserotermicznym, leg. JH;
- Sudety Zachodnie: Marczów vic. ad Wleń (WS45), 28 VIII 2004 – 1♀, leg. SK.

Rzadki gatunek chrząszcza, związany z siedliskami o charakterze ksero-termicznym, wykazywany z pojedynczych stanowisk. Przez Polskę przebiega prawdopodobnie północna granica jego zasięgu w Europie. Nowy dla Pojezierza Mazurskiego.

SCRAPTIIDAE

Scaptia fuscula Ph. W. J. MÜLLER, 1821

- Pobrzeże Bałtyku: Rubno Wielkie (CF90), 24 VII 2007 – 1 ex., wysiany z próchna lipy drobnolistnej *Tilia cordata* MILL., aleja przydrożna, leg. RG;
- Pojezierze Mazurskie: Pojezierze Iławskie, Małdyty (DE17), 10 VIII 2004 – 1 ex., aleja przydrożna, leg. RG; Pojezierze Iławskie, Morąg (DE27), 7 VII 2004 – 1 ex., złowiony na martwicy bocznej *T. cordata*, aleja przydrożna, leg. RG;
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Nowy Lubusz ad Słubice (VU60), 25–26 VII 2001 – 1 ex., ad lucem, w łągu, leg. SK; Rogalin ad Poznań (XT38), 29 VI 2006 – 1 ex., na *Quercus* sp., leg. SK; Ochle ad Koło (CC38), 15 VIII 2002 – 1 ex., leg. et coll. R. MATUSIAK; Karszew ad Dąbie (CC57), V 2000 – 2 exx., 6 VIII 2000 – 1 ex., leg. et coll. R. MATUSIAK.

Rzadki europejski gatunek kariobiontyczny. W Polsce wykazywany częściej z południowych krain. Z Pobrzeża Bałtyku podany na podstawie starych danych zaledwie z czterech stanowisk, natomiast informacje dotyczące Pojezierza Mazurskiego pochodzą z ostatnich lat (BYK, BYK 2004; GAWROŃSKI, OLEKSA 2006). W pracy KUBISZA (2006) stanowisko w Kamieńcu podawane za GAWROŃSKIM i OLEKSĄ (2006) zostało błędnie przyporządkowane do kwadratu UTM 10×10 km – CE96; poprawny kwadrat UTM tego stanowiska to CE95. Na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej znane były dotąd tylko dwa stanowiska. Prezentowane dane potwierdzają występowanie *S. fuscula* w północnej części kraju.

Część podanych stanowisk zlokalizowana jest w obrębie alei przydrożnych, które ze względu na występujące w nich stare, dziuplaste drzewa stanowią dogodne środowiska rozwoju *S. fuscula*.

Podziękowania

Autorzy składają serdeczne podziękowania wszystkim osobom, które przekazały okazy bądź dane o gatunkach wymienionych w niniejszej pracy.

Ponadto pierwszy autor składa szczególne podziękowania prof. dr. hab. Olegowi ALEKSANDROWICZOWI za inspirację do badań chrząszczy Pojezierza Mazurskiego, nieocenioną pomoc w zdobywaniu literatury oraz oznaczenie trzech gatunków chrząszczy wymienionych w pracy.

SUMMARY

The distribution of Oedemeridae and Scaptiidae in Poland was until recently relatively poorly studied. In spite of recently published studies, there are still some species with little data available in references. Therefore, new data on the occurrence of 6 Oedemeridae species and 1 Scaptiidae species in Poland are presented. The *Oedemera croceicollis* (considered as endangered in Poland and included in the Red List) has been recently reported from the Masurian Lakeland and Podlasie, *O. podagrariae* and *Ischnomera caerulea* are reported for the first time from the Masurian Lakeland, *Calopus serraticornis* is new for the Pieniny Mts.

PIŚMIENNICTWO

- GAWROŃSKI R., OLEKSA A. 2006: Wstępna waloryzacja alei śródpolnych Parku Krajobrazowego Pojezierza Iławskiego na podstawie chrząszczy saproksylicznych. Park. nar. Rez. Przyr., **25**: 85-107.
- BYK A., BYK S. 2004: Chrząszcze saproksylofilne próchnowisk rezerwatu „Dęby w Krukach Pasłęckich”. Par. nar. Rez. Przyr., **23**: 555-580.
- KUBISZ D. 2006: *Oedemeridae* i *Scaptiidae* Polski (*Coleoptera: Tenebrionoidea*). Monografie faunistyczne, Tom **24**, I SiEz PAN, Kraków. 165 ss.
- PAWŁOWSKI J., KUBISZ D., MAZUR M. 2002: *Coleoptera* Chrząszcze [W:] GŁOWACIŃSKI Z. (red.): Czerwona Lista Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce. IOP PAN, Kraków: 88-110.
- TELNOV D., GAILIS J., KALNI S. M., NAPOLOV A., PITERANS U., VILKS K., WHITEHEAD P. F.: 2005: Contributions to the Knowledge of Latvian *Coleoptera*. 4. Latvijas Entomologs, **42**: 18-47.